

Dane Monitoringu Ptaków Drapieżnych z lat 2007–2014 wskazują na wyraźny spadek liczebności populacji błotniaka łąkowego. Ośmioletnia seria pomiarowa sugeruje średni spadek liczebności gatunku w tempie 8 proc. rocznie. W przeliczeniu na 10 lat oznacza to spadek aż o 54 proc.

Dominik Krupiński

Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”

BŁOTNIAK

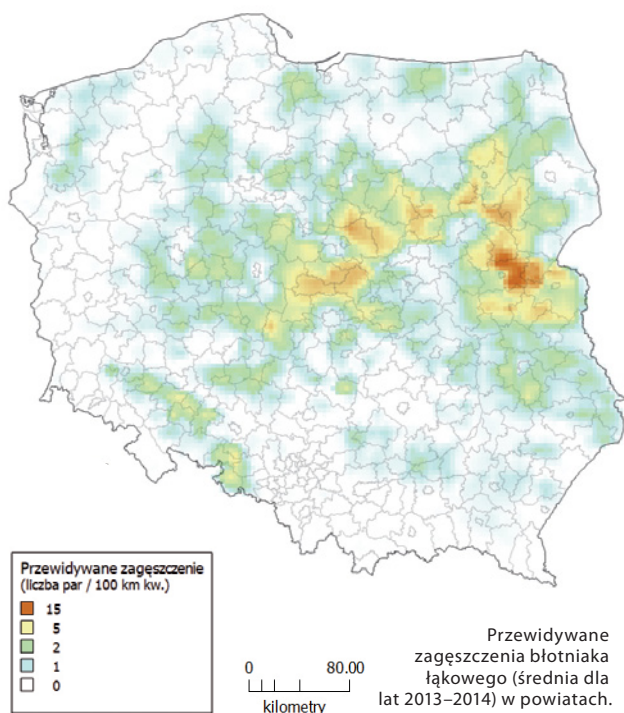

Majestatyczny ptak kojarzony z terenami rolniczymi. Niestety, w Polsce można go obserwować coraz rzadziej. A szkoda, gdyż nie tylko dostarcza wrażeń estetycznych, ale jest także sprzymierzeńcem rolników – pomaga chronić uprawy przed szkodnikami. Dlatego warto i należy otoczyć go opieką.

Błotniak łąkowy jest nielicznym ptakiem lęgowym niżej Polski. Najwięcej osobników występuje na wschodzie i w centrum kraju, zwłaszcza na Mazowszu, Podlasiu i Lubelszczyźnie. Błotniak preferuje tereny otwarte, gdzie poluje na drobne ssaki (przede wszystkim norniki), ptaki wróblowe (skowronki, pliszki żółte i siwe), duże owady (pasikoniki zielone, świerszcze, chrząszcze) oraz jaszczurki. Jest ptakiem wędrownym. Na lęgowiskach w Europie spędza niecałe 4 miesiące (od maja do połowy sierpnia), po czym odlatuje na zimowiska w Afryce (znajdujące się w strefie Sahelu, na południe od Sahary), gdzie przebywa 6–7 miesięcy (od połowy września do końca marca).

Dawniej gatunek gnieździł się przede wszystkim na terenach podmokłych, w dolinach rzecznych i na rozległych bagnach. Na skutek degradacji (głównie melioracji) tego typu siedlisk, zaczął wyprowadzać lęgi w uprawach zbóż oraz na zmeliorowanych łąkach. Obecnie w niektórych regionach kraju gniazduje prawie wyłącznie na polach, głównie w uprawach zbóż ozimych (pszenżyto, pszenica, jęczmień) lub rzepaku. Daje to szansę na przetrwanie gatunku w coraz bardziej przekształconym przez człowieka krajobrazie, ale jednocześnie stwarza nowe zagrożenia. Błotniaki późno przystępują do lęgów i okres opuszczania przez pisklęta gniazd (od połowy lipca) może przypadać na czas żniw. O przetrwaniu lęgów w dużej mierze decyduje pogoda. Jeżeli żniwa rozpoczynają się wcześniej, część lęgów (późne lub powtarzane) jest nieumyślnie niszczone podczas koszenia. Lęgi mogą ulec zniszczeniu lub zostać porzucone przez dorosłe błotniaki także w wyniku innych zabiegów agrotechnicznych (np. oprysków). Gniazda zlokalizowane na łąkach lub w uprawach lucerny i koniczyny praktycznie zawsze wymagają czynnej ochrony, ponieważ koszenie roślinności odbywa się najczęściej na początku czerwca lub nawet w maju, jeszcze na etapie wysiadywania jaj.

ŁĄKOWY

Najwięcej osobników występuje na wschodzie i w centrum kraju, zwłaszcza na Mazowszu, Podlasiu i Lubelszczyźnie.

fol. Mateusz Marysiak www.mateuszmarysiak.pl

NIEKORZYSTNY TREND

Błotniak łąkowy jest objęty Monitoringiem Ptaków Drapieżnych (MPD). MPD to jeden z programów jednostkowych Monitoringu Ptaków Polski, koordynowany przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska i finansowany przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Dane MPD z lat 2007–2014 wskazują na wyraźny spadek liczebności populacji błotniaka łąkowego przy względnie stałym zasięgu występowania. Ośmioletnia seria pomiarowa sugeruje średni spadek liczebności gatunku w tempie 8 proc. rocznie. W przeliczeniu na 10 lat oznacza to spadek aż o 54 proc.

Zgodnie z kryterium zagrożenia A2 (wg IUCN) polska populacja błotniaka łąkowego powinna zostać uznana za narażoną na wyginięcie (VU, *vulnerable*) lub nawet zagrożoną (EN, *endangered*). Większość krajów, w których występuje błotniak łąkowy, nie prowadzi monitoringu jego populacji. Dotyczy to m.in. Rosji, Hiszpanii i Białorusi, posiadających największe populacje lęgowe tego gatunku. Dane monitoringowe z Polski i Francji, jak również liczenia wykonane na zimowiskach w Afryce, wskazują na spadek liczebności. W „Europejskiej czerwonej liście ptaków” – raporcie opublikowanych przez BirdLife International, trend populacji błotniaka łąkowego określono jako spadkowy.

ROLNIK PARTNEREM

Ochrona błotniaka łąkowego została zainicjowana przez Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian” w roku 2005 i obecnie jest realizowana w kilku regionach kraju, głównie w województwach mazowieckim (powiat łosicki, siedlecki i sokołowski), lubelskim (powiat bialski, łukow-

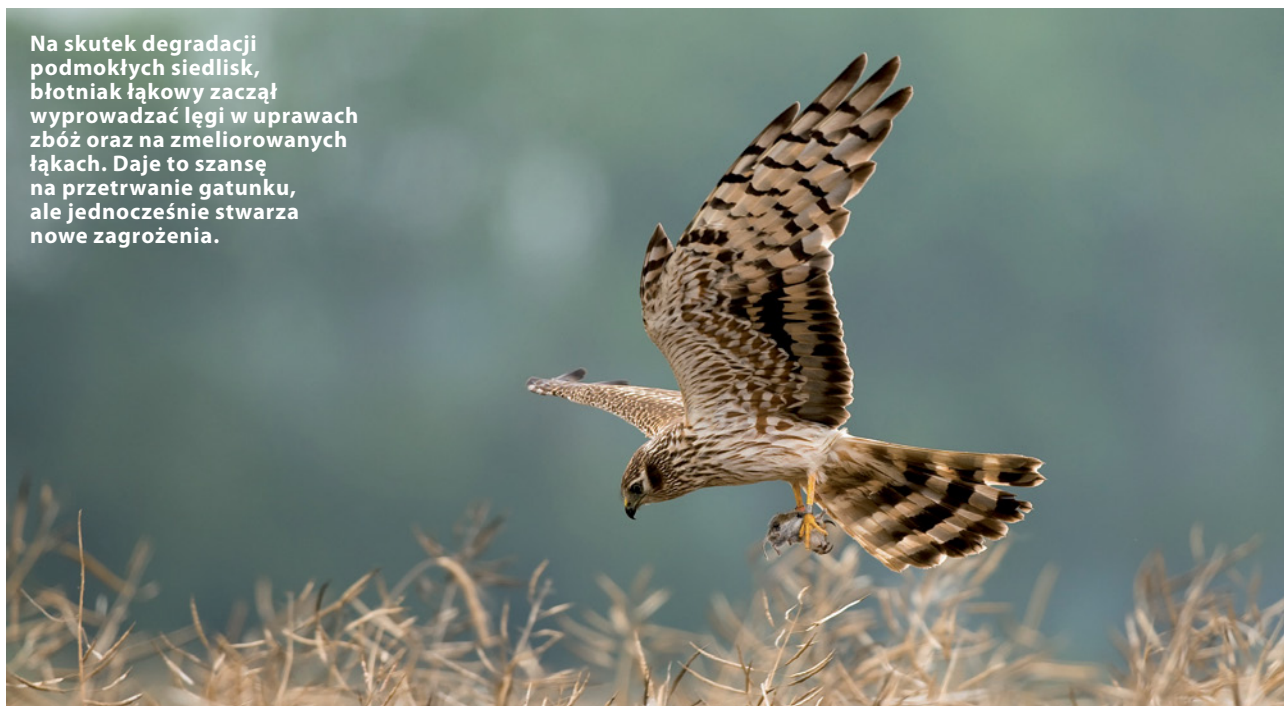
Liczebność krajowej populacji błotniaka łąkowego oszacowano na ok. 3400 par, co stanowi 20 proc. całkowitej liczebności tego gatunku w UE.

fol. Romuald Cieszkowski

ski) oraz opolskim (m.in. powiat brzeski, głubczycki, prudnicki). Intensywność oraz obszar działania co roku zależy w dużej mierze od możliwości finansowych (pozyskanych dotacji celowych) oraz od liczby osób, które mogą poświęcić swój czas, a nierzadko także własne środki. Znacząca część działań jest realizowana dzięki pomocy i zaangażowaniu wolontariuszy (nieodpłatna praca). Fundamentem projektu jest także współpraca z rolnikami, dlatego też nieodłącznym elementem działań ochronnych są edukacja i propagowanie ochrony gatunku wśród społeczności wiejskiej.

Na skutek degradacji podmokłych siedlisk, błotniak łąkowy zaczął wyprowadzać lęgi w uprawach zbóż oraz na zmeliorowanych łąkach. Daje to szansę na przetrwanie gatunku, ale jednocześnie stwarza nowe zagrożenia.

Samica błotniaka łąkowego z pokarmem dla młodych, fot. Andrzej Lukianczuk

SKUTECZNA OCHRONA

Najskuteczniejszą metodą czynnej ochrony lęgów (stosowaną od wielu lat w krajach Europy Zachodniej) jest zabezpieczanie ich za pomocą ogrodzeń z siatki. Ogrodzenie chroni pisklęta w czasie żniw, Nielotne młode pozostają bezpieczne w ogrodzeniu i nie giną podczas zbiorów zboża. Inne sposoby ochrony lęgów błotniaka łąkowego to opóźnienie terminu koszenia zboża (w ustaleniu z rolnikiem), przenoszenie piskląt na sąsiednie pole lub sąsiadujący z polem nieużytek, miedzę albo kartoflisko. Metoda ochrony lęgu zależy od wieku piskląt, lokalizacji gniazda, terminu żniw oraz uzgodnień z rolnikiem.

UE POMAGA

W latach 2013–2015 Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian” realizowało projekt „Ochrona błotniaka łąkowego w Polsce”, współfinansowany przez Unię Europejską w ramach programu Infrastruktura i Środowisko oraz przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. W ramach projektu realizowano zadania, których celem były: pozyskanie aktualnych danych o liczebności i rozmieszczeniu gatunku w kraju oraz w poszczególnych obszarach Natura 2000, czynna ochrona lęgów (głównie na wschodzie kraju), monitoring populacji, opracowanie strategii ochrony oraz poszerzenie wiedzy o gatunku.

POLSKA W CZOŁÓWCE

Liczenia w ramach Krajowego Cenzusu Błotniaka Łąkowego przeprowadzono w latach 2013–2014 na 100 losowo

wybranych powierzchniach (kwadraty 10 x 10 km), a inwentaryzacją objęto 15 obszarów Natura 2000. Cenzus i inwentaryzacja były dwoma działaniami o odmiennej metodyce, realizowanymi w ramach jednego projektu. Celem pierwszego było oszacowanie krajowej populacji błotniaka łąkowego, a drugiego – określenie jego liczebności w inwentaryzowanych ostojach. Liczebność krajowej populacji błotniaka łąkowego oszacowano na ok. 3400 par (2700–4300), co stanowi 20 proc. całkowitej liczebności tego gatunku w Unii Europejskiej. Polska posiada trzecią co do wielkości populację krajową, a w Hiszpanii, Francji i w Polsce łącznie gnieździ się niemal 81 proc. wszystkich błotniaków łąkowych w UE. Najwyższe zagęszczenia zostały stwierdzone na obszarach o charakterze wysoczyzn: lekko wyniesionych i płaskich terenach otoczonych obniżeniami i pradolinami. Spośród regionów spełniających te warunki błotniak łąkowy występuje wyłącznie w tych o niewielkiej lesistości, ekstensywnym rolnictwie i kontynentalnym klimacie.

Inwentaryzacja na obszarach Natura 2000 wykazała, że co najmniej 1 proc. krajowej populacji błotniaka łąkowego (>34 par) może występować jedynie na obszarze specjalnej ochrony ptaków Ostoja Biebrzańska. W innych OSOP liczebność gatunku jest znacznie niższa niż ta wykazana podczas inwentaryzacji w latach 2000–2010. Przyczyny tak znacznego spadku liczebności nie są, niestety, znane. Łącznie we wszystkich obszarach Natura 2000 gniazduje obecnie mniej niż 100 par lęgowych, a 97 proc. populacji gnieździ się poza obszarami chronionymi, głównie na polach uprawnych.

NIE TYLKO OCHRONA

Działania z zakresu czynnej ochrony prowadzono głównie na wschodzie kraju (woj. mazowieckie, lubelskie i pod-

Najskuteczniejszą metodą
ochrony lęgów jest zabezpieczenie ich
ogrodzeniem z siatki.

fol. Dominik Krupński

laskie) oraz na Opolszczyźnie. Co roku monitorowano przebieg lęgów u ponad 150 par. W razie konieczności lęgi obejmowano czynną ochroną. Prowadzono również telemetrię GPS, pozyskując dane o arealach osobniczych 27 samców oraz trasie migracji i miejscach zimowania 7 samic. Monitorowano gniazda za pomocą fotopułapek (ponad 800 000 zdjęć) oraz rozpoczęto znakowanie ptaków dorosłych za pomocą znaczników skrzydłowych (67 ptaków w roku 2015).

STRATEGIA OCHRONY ZATWIERDZONA

Bardzo ważnym elementem projektu było opracowanie Krajowego planu ochrony błotniaka łąkowego. W tworzenie strategii ochrony gatunku zaangażowani byli eksperci zajmujący się ochroną i badaniem błotniaka łąkowego oraz przedstawiciele Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska. Do jej opracowania wykorzystano dane zebrane w ramach krajowego cenzusu oraz inwentaryzacji gatunku na obszarach Natura 2000. W dokumencie zdefiniowano zagrożenia, określono cele (główny i szczegółowe) oraz opisano działania (ochronę, monitoring, edukację, badania, koordynację i zarządzanie), podając lokalizację, kalkulacje kosztów, podmioty zaangażowane w jego realizację oraz propozycje finansowania poszczególnych działań. Ponadto zaproponowano strukturę zarządzania wdrażaniem planu oraz harmonogram jego realizacji. Dla każdego działania określono minimalną wartość docelową wskaźnika rezultatu oraz sposób i źródło jego weryfikacji. W ramach konsultacji planu zorganizowano wiele spotkań roboczych (w siedzibie GDOŚ w Warszawie oraz w poszczególnych regionach kraju). Plan został poddany także konsultacjom

społecznym, po których (w dniu 20.08.2015) został zatwierdzony przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska.

SIEĆ BŁOTNIAKOWA

Priorytetem na kolejne lata będzie pozyskanie finansowania działań krajowego planu ochrony oraz rozwój (zwłaszcza w regionach o największej koncentracji par lęgowych – patrz mapa) „sieci błotniakowej”, tj. sieci osób, formalnych i nieformalnych grup roboczych, organizacji i instytucji zaangażowanych w czynną ochronę i badania błotniaka łąkowego. Jest to proces długotrwały, a za wzorec może służyć sieć funkcjonująca we Francji. Każdą osobę zainteresowaną ochroną błotniaków łąkowych zapraszamy do współpracy i kontaktu z nami!

Zapraszamy na stronę projektu: www.pygargus.pl

Projekt POIS.05.01.00-00-381/12 pt. „Ochrona błotniaka łąkowego w Polsce” realizowany w latach 2013–2015, finansowany w 85 proc. przez:

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Współfinansowanie projektu POIS

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (10 proc.) oraz
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie.

